

POLİSTE YOLSUZLUK: ABD ÖRNEĞİ

Corruption Within the Police: The USA Case

Sinan ÇAYA *

Özet

Bu makalede bir polis örgütü içinde karşılaşılan yolsuzluktan hareketle polis meslek etiği ve ilgili yorumlar ele alınmıştır. Bunun için konuya ilişkin makaleler, edebiyattan satır arası bilgiler, medyadan haberler ve kişisel deneyimler kullanılmıştır. 1970'li senelerde, Amerikan polisi içinde bazı ufak tefek yolsuzluklar kamuoyunun dikkatini çekti. Yaygın bazı uygunsuz haller; yazılı meslek etiğinin aleyhine, küçük kişisel çıkarlar edinme yolundaydı. Siyasî otoritenin tepkisi sert oldu. Yakın takip birimleri ihdas edildi. Ancak sonradan, cezalandırılan elemanların, zevahiri kurtarmak üzere feda edilmiş günah keçileri olduğu anlaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Polis Memuru, Yolsuzluk, Kamuoyu, Meslek Etiği.

Abstract

In this article, departing from corruption encountered within a police force, professional police ethics and related interpretations are considered. To achieve this purpose; articles pertaining to this topic, hidden transcript from literature, media news and personal experiences are employed. In 1970's some petty corruption cases in the police force attracted the attention of the public opinion. Common inappropriate situations involved little personal benefits to the detriment of the written professional ethics. The political authorities reacted violently, establishing close surveillance through specially established units. However, the penalized members later appeared to be scapegoats sacrificed for the sake of the betterment of the reflected image.

Key Words: Policeman, Corruption, Public Opinion, Professional Ethics.

---

* Dr., Doğuş Üniversitesi, İstanbul.
PBD, 10 (3) 2008, ss.41-54

Giriş

Ülkelerin şartları, kültürleri ve gelenekleri büyük ölçüde birbirlerinden farklıdır. Sosyal yapılar ayrı coğrafyalarda ve ayrı tarihsel gelişimler sonucu oluşmuşlardır. Buna rağmen bazı mesleklerin mensupları, kişiliklerin görevde yoğunlaşarak şekillenmesi neticesinde benzerlikler geliştirirler. Bir anlamda bazı evrensel ortak paydalarda buluşurlar. Polislik de böyle bir meslektir. Bu itibarla bütün dünya polisleri birbirlerinden yakın temasla olmasa bile dolaylı anlamda dahi çok şeyler öğrenebilirler. Bir ülkedeki başarılarına, gelişimlere öykünen bir başka ülkenin polis örgütü; bu hayranlık ve takdir duygularıyla o ülkedekine koşut başarı ve gelişimlere imza atabilir.

Benzer biçimde bütün dünya polisleri, birbirlerinin yanlışlarından, vukuatlarından da haberdar olup bunlardan ibret alabilirler; almalıdırlar. Ders almak, kişileri veya kurumları, ileride benzer olumsuzluklara düşmekten kurtarır. Bir örnek olay olarak Amerikan CNN televizyonunun -galiba 1996 yılı başlarıydı- Brezilya'dan yayınladığı bir tartışmalı görüntüyü hatırlıyorum. Ertesi gün Ankara'da o sahneye "kanal zaplama" esnasında rast gelenler, uğradığım iş yerlerinde durumu tartışmışlardı. Bir Brezilyalı polis, galiba uyuşturucu satıcısı diye zaten teslim aldığı bir genç zanlıyı, resmî minibüsün ardında, gözlerden ırak olduğunu zannederek ve meşru müdafaa süsü vererek ama şüphe götürür bir şekilde (belki yargısız infaz biçiminde) vurmıştı. Görüntülediğini anlayınca kameramana "git, karışma bu işe" şeklinde kovalayıcı el işaretleri de yapmıştı. Bu, vicdanları sızlatacak bir haberdir.

Yanlışların da görülüp bilinmesi adına, 1970'li senelerde Birleşik Amerika'da güncel bir konu olarak ortaya çıkan polis yolsuzlukları, başka ülkelerin polislerini ve kamuoylarını da ilgilendirir. Böylece başka ülkelerde aynı yanlışlardan sakınma imkânı yakalanır.

1. 1970 Yıllarında Amerikan Polisi

Sherman'ın (1974: vii) belirttiği gibi; Amerika'da yetmişli yıllarda polis örgütleri içinde açığa çıkan kabahatler, aslında tüm ülkeyi kuşatan yolsuzluk manzumesinin sadece bir bölümü sayılır. O yıllarda bizzat Başkan Nixon, [ikinci defa başkanlığa oynarken, rakip adayın, kendi adamlarınca yetkisiz olarak dinlenmesi ile ilgili] Watergate skandalının konusu olmamış mıydı? Buna rağmen poliste bu durumun mevcudiyeti önemlidir çünkü o, gündelik hayatta doğrudan yasayı temsil etmekle, bir anlamda, devletin tepesindeki kişiden dahi daha ön plandadır. Polisin

suça meyyal tavrı, kişiler yerine kanunun egemen olması ilkesinin karşısında belki de en ciddi engeldir.

Tanım olarak poliste yolsuzluk; halka karşı kaba tutum, gerçek dışı kanıtlar üretme, ırkçılık, kayırcılık, rüşvet, hırsızlık gibi birçok uygunsuz davranışı kapsar. Hepsinin ortak yönü, davranışın örgütün değil de şahsın menfaatine gerçekleşmesidir. İşte bu bağlamda ele alındığında usulsüz dinlemeler, kanıt üretmeler ve hatta şiddet; sırf kişisel çıkara dönük olmayışları sayesinde son tahlilde, bazı kişilerce suçla mücadeleye hizmet olarak da algılanabilir (Sherman, 1974:5).

Yani söz konusu çıkarın polisin şahsına değil de teşkilâta ve giderek adalete yaraması—etik açısından tartışma götürse bile—kişisel haksız çıkar edinmeğe nazaran çok daha başka bir durumdur. Kimi anlayışlara göre bu anlamda usûlsüzlük, daha ziyade başarıya ulaşmak için esnek davranmaktan öte bir durum değildir. Meselâ amaç bir cinayeti aydınlatmak ise, soruşturma esnasında “yol üstünde” karşılaşılan çok daha küçük suçlara vurgu yapılmadığı takdirde, alt kültür içindeki uç noktada insanlardan daha kolay işbirliği sağlayıp bir an önce sonuca gitmek mümkün olabilir.

Kendisi de eski bir Los Angeles polisi olan, polisiye roman değil de polis romanları kaleme alan ve arada belgesel eserler de veren Joseph Wambaugh’un bir eserinde (1983: 159) belirttiği gibi cinayet masasında çalışmanın büyük bir avantajı vardır: Ufak tefek hatta önemli suçlara bulaşarak suç alt kültürü içinde belli yer edinmiş kişiler, genellikle cinayet araştırmalarından ürkmeyizler; çünkü taammüden cana kast onların “iş” konusu değildir ve bu anlamda “temizdirler”. Bir cinayet soruşturmacısının, dehşetengiz cinayet suçuna nazaran çok daha hafif diğer bazı suçlara, sağlıklı bilgi ve işbirliği adına göz yumacağı, çoğunlukla sorgulanan kişinin kolayca algılayacağı örtülü bir pazarlık gibidir. Bazen bu pazarlık polis tarafından açıkça da dile getirilebilir. Wambaugh’un eserinde (1983:76) bir hayat kadınının, kaldığı şaibeli otelde camdan atlayarak intihar ettiği iddiasını araştıran dedektif, otel kâtibinden bilgi almak için tam da bunu yapar. Kâtibin kendisine güvenmesini ve doğru bilgi vermesini ister. Sadece insan öldürenleri yakaladığını vurgular. Kim müşterek bahis oynatmış, kim uyuşturucu kullanmış, kim fuhşa arabuluculuk yapmış gibi sorulara metelik vermediğini söyler. Bu sayede de adamın güvenini ve işbirliğini temin eder.

Zaten polisin şahsına değil de teşkilâtın amacına yönelik kural dışı hallerinin, bazı mağduriyetlere neden olma pahasına bile, yetmişli senelerde Amerikan toplumundan neredeyse kabûl gördüğü anlaşılmaktadır. (Ancak günümüz hukuk anlayışı o günlere nazaran çok daha ileriye taşınmıştır. Artık hukukta ille de bir şekilde maddî gerçeği ortaya çıkartmak değil, hukuk kuralları içinde kalmak kayd-ı şartıyla suçu aydınlatmak esastır. Bu bağlamda artık yargıçlar, inandırıcı bazı kanıtları dahi, sırf hukuk dışı yollardan elde edildikleri gerekçesiyle reddetme yolunu seçmektedirler. Türkiye’de de gerek Ceza Muhakemesi Kanunu gerek Ceza Kanunu son reformlarla bu doğrultuda şekillenmiştir).

1.1. Kitabî Bilgiler ve Gerçekler

Polis okulu veya kursu, heyecan dolu bir kariyerin idealizm ve beklentiler yuvasıdır. Westley’e (1970) göre polis okulu bir erginleme beşiğidir ve kişiyi geçmişinden yalıtıp, kitaplarda tanımlanan yeni bir gerçeğe hazırlar. Ancak Niederhoffer’e (1969) göre de meselâ New York’taki Polis Yetiştirme Merkezi’nin etik kurallar ve profesyonellik konusundaki gerçekten uzak vurgusu, meslekte yaygın arsız tutumlara bilâkis kapı aralayan bir sebep oluşturur (Sherman 1974:196).

Yazarların anlaştığı nokta ise, bozulmanın, mesleğe adım atılmasının daha ilk günlerinde gerçekleştiği olgusudur. O zaman acemi memur, okulda her öğretilenin sadece kâğıt üstünde kalmaya mahkûm bilgiler olduğunu çabucak kavrayıverir. Mesleğin, bir alt kültür icabı, zaman içinde oluşmuş yazısız bir düsturu bulunduğunu ve bu düsturun kâğıt üstü normlardan daha ağır bastığını görürler. Bu düstur; şartlara, bölgeye, ülkeye göre değişiklikler sergilese bile evrensel ve değişmez bir boyutu vardır. O da gizliliğe riayet ve meslektaşın yanlısını şikâyetten kaçınmaktır (Westley 1970 ve Vollmer 1930’a atıfla kaydeden Sherman, 1974:196).

Bir meslektaşı gidip de şikâyet etmek (meslek jargonunda “ispiyonculuk”) şöyle dursun, üstlerin tahkikatı uyarınca özellikle sorgulanan bir polisin bile meslektaşını ele vermesi kolay rastlanan bir durum değildir. Bu evrensel bir polis anlayışıdır. Ülkemizden de güncel bir örnek şudur: 01 Mayıs 2007 olaylarında İstanbul’da Taksim’de bir lokantada bir yurttaşa sebepsiz yere tokat atan ve bu esnada kameralara yakalanan yüzü gaz maskesiyle örtülü bir polis; sonradan çıkan bir gazete haberine göre, müfettiş soruşturmasıyla tespit edilememiştir; zira soruşturma esnasında hiçbir meslektaşı onu ele vermemiştir. (Ancak bir polisin belli sınırları aşan bir vukuat işlemesi durumunda, bu meslektaş

koruması kâr etmez. Nitekim Beyoğlu'nda polis gözetiminde bir Nijeryalı'nın şüpheli ölümü konusunda, önce derinliğine müfettiş soruşturmaları ve ardından yargı aşaması gerçekleşmiştir).

1.2. Bozulma Basamakları

Konunun çoğu müelliflerine göre bozulma belli basamakların tırmanılmasıyla tedricî bir sıra izler. İlk basamak bazı “canlandırıcıların” (kahve, çerez kabilinden gıda, sıcak yemekler) bedava tarafından hazzına varılmasıyla başlar. Konformizm (etrafa uyma) doğrultusunda akran baskısı yoğundur. Sonra biraz içki ikramı mukabili bir barın kapanma saatini esnetmeye göz yummak gibi davranışlar gelir. Bundan sonra birkaç dolar uzatılması karşılığında kusurlu bir sürücüyü “affetme” ya da kurnaz inşaat kalfasının kaldırımı malzeme yığmasına ses etmeme gibi uygulamalar gelir. Bu “sınamalardan” geçer not alan “çaylak”, kumarhanelerden haraç yiyenler çevrimine sıçrama yapacak kıvama gelmiştir (Sherman, 1974:199-200).

Kumarhaneleri koruma evresiyle birlikte bireysel yolsuzluk basamağından örgütlü yolsuzluk basamağına geçilmiş olunur. Bu noktada da kuralsızlığın içinde kurallar başlar. Whyte'in (1974:115) naklettiği bir gerçek öyküde bir kumarhane sahibi şunları anlatmıştır: “Önceden buralarda devriye gezen bir aynasız vardı. Her geldiğinde ‘avantasını’ alırdı ve geçinir giderdik. Sonra başka bölgeye tayin olduğu halde bir gün yine gözüktü. On dolar istedi. ‘Bak George, ayılınca gel; o zaman konuşalım’ dedim. Israr etti. ‘Ben, senin haraç verdiklerinden daha mı az polisim yani?’ dedi. Ona, kendisinin artık bu devriyeden alındığını ve benden tek sent bile ‘çalışmayacağımı’ söyledim. Oyunu basacağımı söyledi ama tınmadım. ‘Hiç durma öyleyse!’ dedim. Çekti gitti. Dediğini bir yapsaydı esas devriyecilere söyledim. Onu çok uzaklara sürdürürlerdi”.

Kumarhaneleri koruyup kollamadan daha sonra fahişelerden, muhabbet tellâllarından haraç alımlar safhası gelir ki bu da uyuşturucu simsarlarından rüşvet kabulüne kapı açar; zira fuhuş ve uyuşturucu sektörleri birbirlerine bağıntılı olurlar (Knapp, 1972'ye atıfla nakleden Sherman, 1974:200).

Bir polis bu basamakların birinde takılıp daha öteye gitmemeyi elbette seçebilir. Bunu yaptığında, hâlen bulunduğu basamak için bir özdoğrulama yapabilir: “Kumar ve fuhuştan rüşvet alırım; zaten bunların kimseye pek zararı yok ama uyuşturucudan para sızdırmam; belki biraz

fena bir polisim ama o kadar da fena sayılmam” diye düşünebilir (Sherman, 1974:200). Esasen yolsuzluğa doğru tırmanan merdivenin bütün basamakları Schur’un (1965) tâbiriyle “mağdursuz suçların” resmen suç kapsamına alınmalarıyla ilintilidir. Öyleyse Norval Morris’in (1970) dediği böylesi eylemler, Amerikan toplumunda serbest bırakılsa ve “isteyenin istediği gibi ve istediği yoldan cehenneme yönelme hakkı” tanınsa; bu gibi yolsuzlukların çoğu sabahtan akşama son bulurdu (Sherman, 1974:205).

Gerçekten de gündelik hayatta vuku bulan bazı gayri-ahlâkî insan davranışlarının yazılı suç normlarına ithalinin, suçları artmış göstereceği kuşkusuzdur. Denir ki yazılı kural ne denli çoksa ihlâller de o denli çok olur. Belki kâğıt üstünde yazılanları asgarî düzeyde tutmak ve bazı davranışların yaptırımı konusunda sırf toplumun ayıplama ve dışlamasıyla yetinmek; gerçek dünya ile kitabî dünyayı birbirlerine yaklaştırırdı ve ikiyüzlülükleri büyük ölçüde önlerdi. Yazılı anayasası bulunmayan İngiltere bu konuda iyi bir model olsa gerektir.

1930’lu Senelerde Amerika’nın birçok eyaleti yasalarla “kuru” hâle getirildiğinde bile; içki içecek adam bir şekilde alkol bulup almaya hazırdı; bu yüzden de kaçakçılara gün doğmuş ve gangsterler palazlanmıştı. Gangsterler kralı Al Capone, bu dönemin Chigago’unda ortaya çıkmıştı. F.Scott Fitzgerald ünlü romanı *Great Gatsby*’de, *Daisy* isimli eski aşkını, bu defa zengin ve cömert partiler vererek etkileme ve yeniden kazanma kaygısı içinde bulunan romantik tabiatlı bir içki kaçakçısını (*bootlegger*) anlatır. Roman onun kaçakçılığını açıkça resmetmez ama gizli ve yoğun telefon konuşmaları vb. gibi ipuçlarıyla bu durumu okuyucuya sezdirir.

Bazı Amerikan eyaletlerinin yönetim anlayışının bu noktada, meselâ devlet denetimindeki fuhşu meşru tutan veya kumarı belli güdümlenmelerle resmî bir kisveye sokan (ulusal lotarya, izinli at yarışı vb.) diğer bazı eyaletlere ve ülkelere göre, ikiyüzlü bir nitelik içerdiğinden bahsetmek mümkündür.

1.3. Belli Uygunsuz Fiiller

Yazar Stoddard, (1974: 286-287) belli yolsuzluk fiillerinin tanımlarını aşağıdaki biçimde sıralar: *Bedavacılık*; çay, kahve, içki, yiyecek ve bakkaliye gibi kalemlerin, maaşın yetersizliği gerekçesiyle veya bunları verenlere karşı ileride muhtemel hoşgörü imâsıyla, parasız olarak elde etmektir. *Sebeplenme*; bir satın alma akdinde indirim elde etmek ya da

eğlence yerlerine, görevle ilgili olmaksızın parasız girmektir. *Kayırcılık*; kimi kişilere antetli otomobil camı çıkartmaları ya da kartvizitler sağlayarak trafikte hak etmediği yerlere park etme imkânı vermeyi içerir. *Ayrımcılık*; şehir yönetim meclislerine etki edemeyen ve yoksunluk çeken azınlıklara karşı âdilâne ilgiyi esirgemektir. Bu pratiklerin dördü de kamuoyunda çoğunlukla hayatın bir gerçeği gibi görülür ve sapkın davranış sayılmaz.

Yine Stoddard'ın (1974:287) meslekten ihraç polis memuru Smith'in ağzından naklettiğine göre “beleş çay-kahveyi kanunsuzluk/ yolsuzluk saymak yanlıştır; bu kibarlıktır; bir devriye elemanının bir dükkânın meyve tezgâhından bir elma alıp ısırmasına da hiç kimse şaşırılmaz”. Bu açıklamayı yapan eski Chicago polisi Smith, diğer iki memurla birlikte, hırsızlık derecesinde bir vukuat yüzünden ihraç edilmiştir. Bu da yazısız kuralın hududunu aşmaktır ama asıl önemli sebep, olayın gazete manşetlerine geçmiş olmasıdır. Smith'in ifadesiyle “bütün diğer polisler tam siper almış ve kendilerini kurtarmak için analarını bile satacaklarını ortaya koymuşlardır; bu yeni med dalgası geçene kadar herkes o üçünden uzak durma emri almıştır”. Burada görüldüğü üzere Smith suçunu algılamış ve cezasını içselleştirmiş bir birey olmak yerine kendisini şartların gadrine uğramış bir mağdur günah keçisi gibi görmektedir.

Wambaugh'un bu defa Amerikan devriye polislerinin hâllerini resmettiği bir başka yapıtında (1975:52-54) Spencer isimli kırklı yaşlarda bir memuru tanırız. Bu eleman bölgesindeki bütün dükkânlarda yazısız “polis indirimi”nden faydalanır. İzin günleri sırtına pahalı İtalyan giysileri geçirir. Pahalı lokantalarda yer içer. Lüks berberlerde saç traşı olur. Dükkân sahipleri, bu iri yarı, güçlü çeneli, bıyıklı polisin; bütün soyguncu, hırsız, kundakçı ve mal tahripçilerini (*vandalist*) caydıracağına kânidirler. Bazen yeni bir tezgâhtar ona toptan fiyat yerine perâkende fiyatı telâffuz etme gafletinde bulunursa, diş fırçası misâli gür bıyıklar köklerinden oyamaya başlar; içerleyen bir bakış tezgâhtarın yüzünde gezinir ve besbelli gücenmiş bir ses onu “benim polis ıskontosu için müdürüne bir danışsan ha?” diye uyarı verir. Spencer'in devriye aracındaki ortağı, Baptist mezhebine mensup dindar bir polis olan Peder Willie'dir ki bu taraklarda hiç bezi yoktur. Spencer bu ortağına bayılır çünkü sigara vb. gibi “armağanlarda” onun sayesinde hissesi ikiye katlanır.

Aslında bir haksız çıkarın büyüklüğü veya haksız yere edinilen eşyanın pahası, kabahatin ağırlığının belirlenmesinde anlamlı bir kıstastır; evrensel hukuka uygundur. Bu vesileyle eski Türk Ceza Kanunu'ndaki (bugünkü yağma suçunun mukabili olan) gasp cezasının saçma sapan

ölçüsüzlüğüne dikkat çekmek gerekir. O yıllarda zorla alınan bir paket sigara bile failin çok uzun yıllar hapis yatmasına (!) gerekçeydi. Bu durum akademisyenlerce çok eleştiriliyordu; hattâ “birinin gözünü çıkart ama gözlüğünü alma!” gibi çarpıcı deyimler bâzen gazete-dergi alt başlıklarında geziniyordu. Türk Ceza Kanunu’nda son reformlarda artık zorla veya tehditle alınan malın kıymeti dikkate alınmış, yağmada yaralama (eski tâbirle müessir fiil) gerçekleşirse, bu durum ayrıca suç sebebi sayılmıştır.

Stoddard (1974: 286-287) yukarıdaki şekilde tanımladığı dört fiile dair tespitlerine ilâveten, bunların ötesinde daha ağır vukuat dereceleri bulunduğunu da belirtir: *Korumasız öteberiye el koyma*; kapısı açık unutulmuş bir büfe veya dükkândan sakız, şeker, sigara gibi düşük kıymette şeyler almaktır. *Çıkar sızdırma*; polis dernekleri yararına düzenlenen bir etkinliğe bilet almayı empoze etmek, trafik kusurlusuna müstahak olduğu para cezasından daha az bir miktarı makbuz vermeden uygulamak gibi fiilleri içerir. *Olay yerinden eşya aşırma*; soyguna uğramış bir mağazadan yükte hafif pahada ağır eşyaları bizzat alarak onların yokluğunu da önceki soyguncuya mâl etme demektir. *Korumasız öteberiye el koyma* fiilden farkı; daha kıymetli eşyalara yönelmiş bulunması ve bu eşyalardan eski sahibine doğru iz sürmenin mümkün olmasıdır. *Rüşvet*; geçmiş veya gelecekteki bir soruşturmayı yürütmekten kaçınmak üzere; ilgiliden nakit para ya da kıymeti yüksek “hediye” alınmasıdır. Karşılığında bir zanlıyı gûya tanımlayamamak veya suç esnâsında olay yerinin gûya uzağında bulunmak gibi; tespiti hâlinde bilinçli ihmâlden ziyade dikkatsizliğe bağlanabilecek göz yumma davranışlarıdır. Önceki bedavacılıktan farkı, sağlanan nakdî veya aynî (eşya cinsinden) çıkarın çok daha büyük boyutlu olması ve kabûlünün, karşılıklı bir sözleşme izlenimi vermesidir.

Daha ağır misâller arasında sıralanan bu son dört işlem açık seçik yasa dışıdır ama cereyan ediş tarzları, olası bir soruşturmada her zaman ilgili şahıslar için ortaya bir güvenlik payı konulabilmesini mümkün kılar. Polisin araştırma yetkisi, onun, “soygun şüphesi” olan bir binaya girişini mümkün kıldığı gibi; söz konusu eşyanın çıkış yerini kesinlikle belirlemek de zordur. Durumun görgü tanıklarınca resmen ihbarı durumunda ise; o malûm yazısız kural gereği, meslektaşlar koruyucu yönde yalancı tanıklık edebilirler. Böylelikle de hem ilgili fertlerin hem teşkilâtın onuru kurtulur (Stoddard, 1974: 289). [Şunu da belirtmeli ki] kitabî meslek âdâbını izlemekte direnen “Doğrucu Davudlar” a karşı, dışlama müeyyidesi tatbik edilir. Yazısız ilkeyi benimseyip de yola gireni, kıdemliler, “bizden biri” diye sahiplenirler (Stoddard, 1974: 297).

1.4. Polise Polis Denetimi

Amerika’da 1970’li yıllarda siyasî otorite, medyada bu iddia ve haberlerin yoğunlaşmasıyla çoğu yerde harekete geçmiş ve o dönemlerde polisleri denetleyen özel birimler ihdas etmeyi denemiştir. Bunlardan biri de New York’ta uygulama bulmuştur.

New York kentinde genç bir dedektif, hayranlık beslediği ve güvendiği deneyimli bir meslektaşına rastladığında bir ikileminden bahseder: İki arkadaşıyla beraber iki eroin pazarlama zanlısını tutuklamışlardır. Adamlar ise yalnızca birinin serbest bırakılması karşılığı üç bin dolar vermeyi önermişlerdir. Şimdi hissesine düşecek binliği almalı mıdır? Deneyimli dedektif kısa bir süre düşünür. Sonra yavaş yavaş konuşunca, içinde bulunduğu şartlar altında, genç meslektaşına, bu teklifi reddetmesini bir türlü söyleyemez. Bunun yerine sadece “buna kendin karar vereceksin” deyip geçmeyi yeğler. Robert Leuci isimli, İtalyan asıllı bu kıdemli, bu yüzden bugün bile vicdan azabıyla boğuşmaktadır (Wainwright, 1974:253-254).

Birimin kurucusu ve uygulamanın mimarı savcı Seymour, belli başarılar sonrasında, bu konuda kokuyu alan *Life* dergisine, Robert Leuci ile sınırlı bir görüşme şansı tanır. Sonradan *Times* ve *New York Daily News* adlı yayın kuruluşlarının da röportaja dâhil olmak istemeleriyle iş karışır. Savcı, son iki gazeteyi bir süre beklemeye teşvik eder ama dinlemez. Savcıya göre bu acelecilik, kire pasa bulaşmış birçok emniyet mensubunu ayıklanmaktan kurtarmıştır (Wainwright, 1974:255).

Amerikan usulü uygulamada savcı, serbest avukatlar arasından adaylığını koyanlar arasından belli süre için halk oylamasıyla göreve gelir. Çok kudret sahibi bir figürdür ve seçimle gelmesi dolayısıyla politikacı hükmündedir; Türkiye’de ve kıt’a Avrupası’nda olduğu gibi bürokrat kapsamında değildir. Bu itibarla savcılar medyaya yansıyan imajları konusunda çok duyarlıdırlar. Nitekim burada anılan savcının, içsel bir vicdanî itkiden çok, ününü arttırmak yolunda günah keçileri oluşturma kaygısı içinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu itibarla, anlaşıldığına göre, bir aralık “sahneye konulan” bu *polise polis denetimi* uygulamasına bir sebep de Amerikan toplumunda genelde polisin çok sevimli gözükmediği gerçeğidir. Polisi filmlerde ululayan Hollywood ve sırf polisiye romanlar istisnadır. Yazılı edebiyatta polise karşı tutumlar genelde olumsuzdur. Stephen King bir romanında (*Rose Madder*, 1995) kocasından yediği dayaklara dayanamayıp bir gün evden kaçiveren çocuksuz bir kadını anlatır. Gaddar koca ise bir sivil polistir ve öc duygularıyla kadının izini sürmeye başlar. Burada resmedilen dedektif

tipi çok kötü bir kişiliktir. Ancak yazarın sonradan kaleme aldığı bilimkurgu çeşnili bir başka romanında (*From a Buic 8*, 2002), nereden geldiği belli olmayan ve gizil güçler sergileyen esrarengiz bir otomobili, karakolun garajında muhafaza eden polislere bakışı oldukça anlayış dolu ve olumludur. King bu romanında bir yandan da polislerden günah çıkartmış gibidir. Kendisi de polis kökenli olan Joseph Wambaugh, polisleri anlayan ve her halleriyle seven istisnaî bir yazar olarak gözükmektedir

2. Çok İnce Bir Meslek

Bazı meslekler tabiatları icabı “temiz” olup o yapılanmalar içinde profesyoneller yolsuzluğa bulaşma ihtimalinden zaten âridirler. Garip tecelli, polisin bulunduğu konum icabı böylesi eğinimlere (*temptation / Versuchung*) mâruz kalması; “bal tuttuğu halde parmağını yalamaktan” kaçması mecburiyetidir. Polislik ince meslektir, polisin başarılı bir görev için sokağı tanıması şarttır —zaten tanır da— ama ellemek zorunda olduğu “pislikler”den kendi üstünü başını arınık tutma gibi bir yükümlülüğü de vardır.

Sokağı tanıyan polis kavramı tabiatıyla âmiyâne kavramları, argo kelimeleri bilmeyi de içerir. Bu noktada, babacan mizaçlı, hoşsohbet ve nüktedan bir emekli Türk polis şefinin bir televizyon sohbetinde anlattıkları ilginçtir. Kendisi bir ilin emniyet müdürü iken ve kaçak yabancı sigaralarla mücadele de işinin bir parçasıyken; ile yeni atanan vâlinin de bir yabancı sigaranın tiryakisi olduğu ortaya çıkmış. Bir gün bu emniyet müdürü, artık rahmetli olan o vâliye, lisan-ı münasiple sorunu izah etmiş. Hassas yapılı vâli bey, bilmeden bir olumsuzluğa sebep olduğuna üzülmüş. Birlikte bir çâre düşünmüşler. Müdür önce sigara paketini bir deri mahfaza içinde taşıma şikkını önermiş. Vâli bey, cepte şişecek ve kullanışsız olacak diye buna yanaşmamış. Müdür bunun üzerine, “efendim” demiş, “o zaman tek çâre ‘kılıç çekeceksiniz’, öyle yapacaksınız”. Vâli şaşırınca da açıklamış. Bazı kurnazların “otlakçıları” men etmek maksadıyla yaptığı gibi cepteki paketten tek bir sigara çekilip ağza götürülecek ve paketin yazıları hiç gözükmeyecek. Vâli bey bu öneriyi daha çok benimsemiş. Yıllar sonra başka bir vilâyetten müdürle telefonda görüşen vâli, eski müdürüne “hâlâ ‘kılıç çekiyorum’ bilesin haa!” demeyi de ihmâl etmemiş...

Polis özellikle “üçüncü dünya” ülkelerinde, dışarıya aksettireceği görüntünün saygınlığı açısından, daha da özenli olmak durumundadır; çünkü kendi çifte standartları ve iki yüzlülükleri icabı ülkelerinin birçok

kusurlarını -bâzen bilimcileri yoluyla özeleştiri ışığına alsalar dahi-toplum olarak genelde görmezden gelme yolunu seçen, kültürel anlamda benmerkezci (*egosantrik*) batı dünyası; bunun yerine “üçüncü dünya” ülkelerinin güvenlik güçlerini, insan hakları ve dürüstlük açısından bâzen çarpıtılmış ve / veya mübalâğaya uğratılmış kalıp yargılar içine yakıştırmak eğilimindedir.

Joseph Wambaugh’un gerilim dolu bir romanının (1992) çözüm aşamasında okuyucuyu bir sürpriz bekler. Amerika’nın bir sınır kentinde, ülkeye küçük bir uçakla girdiği anlaşılan ve kaçakçı kuşkusu uyandırdığı için dedektiflerce takibe alınan esrarengiz bir kişi söz konusudur. Hakkındaki bilgi de çok azdır. Sadece saçı dökük, cildi esmer, zayıfça ve orta yaşlarında bir adam olduğu saptanmıştır. Bir yandan yabancı zanlı da adım adım kendi hedefine yaklaşmaktadır. Geçen sene Meksika’da üç Amerikan gangster çok iyi bir Meksikalı polisi vurmuşlardır. Tek bir ipucu vardır: Üç gangsterin o mekânda bulunan bir telefon üzerinden haberleştikleri Amerika’daki reis, vur emrini verirken; “dün yaşlı bir leydi için orkide desenli bir mezar taşı ısmarladım; bir tane daha taş ısmarlarız” diye gülüp geçmiştir!

İşte şimdi oldukça iyi İngilizce bilgisinden dolayı bu seçkin polis, kendi teşkilâtı tarafından, gayrı-resmî nitelikli bir intikam görevi için seçilip Amerika’ya yollanmıştır! Deneme yanılma yoluyla Los Angeles’deki bütün cenaze levazımatçılarından Eylülün filanca günü ısmarlanan orkide desenli bir bayan mezar taşının izini sürer. Muhatap olduğu kişiler, bu saçma sapan meraklara müptelâ adamın çabalarıyla alay ederler. Onu bir tür takıntılı (*obsesif*) manyak sanırlar. Sonunda ilgili mezar taşına ve taşın üzerindeki ilgili isme ulaşan yabancı; bu bilgiden giderek ölmüş kadının zengin bir iş adamı olan oğlunun ismine ve adresine varır. Taşı ısmarlayan kişi (yani haydut başı) bu zengin adamın yakın koruması ve özel işlerini gören kâhyası konumundadır. Patronunun verdiği bir kutlama partisinde, salona şimdi garson kıyafetine bürünmüş olarak sızan Meksikalı intikamcının ellerinden, “cezasını” bulur. (Meksikalı, gizli gangster şefini bıçakla öldürmeden önce itiraf etmesini de sağlayarak eyleminin “haklılığını” teyid eder).

Misyonu tamamlamış olarak villâdan kaçıp giden intikamcı; karısına ve kızına aldığı hediyelerle hududu tekrar geçer ve âmirlerine başarı tekmilini verir. Yazar bir aralık (1992: 308) intikamcının düşünce balonuna takılır. Böylelikle Meksika polisinin içinde görev yaptığı şartlara dair birçok bulgu birer birer ortaya dökülür: *Gringo* polisleri onun hâllerini anlayamazlardı. Onlar silâhı cephaneyi, resmî arabadaki telsizin piyasadan alımını, bu araba bozulduğunda tamir parasını kendi

ceplerinden karşılamazlardı. Onların olay yeri fotoğraf masrafları ve daktilo görevlilerinin aylıkları da kendi ceplerinden çıkmazdı. Onların teşkilât adına benzin yakma imkânı ve benzin kotaları vardı. Gıdanın Amerika'dan daha pahalıya satıldığı bir ülkede ayda yalnızca beş yüz elli dolar mukabili bir maaşla ev geçindirip çocuk büyütme gibi ailevi zorluklar da yaşamazlardı. Onlar için Meksika polisiyle alay etmek kolaydı. Bâzen maaş dışı paralar edinip bir kısmını ailelerine gerisini de yine görev yoluna harcıyorlar diye, *Gringolar*, kendisine ve arkadaşlarına “yıldızlı kimlik kartı taşıyan haydutlar” yaftasını çok kolayca yapıştırırlardı... Macerayı sonuna kadar tamamlayan okuyucu, Meksika polisinin muhteşem iç dayanışması, kendinden menkûl çok özel etik anlayışı ve yine kendine göre güçlü meslek onuru hakkında fevkalâde ilginç çıkarımlara varabilir.

Polisi ele alırken genelde kamuoyuna ve hele haber kaynağı olan yazılı ve görsel basına yazısız etik ödevler düşer. Münferit yanlışların bütün polis camiasına teşmil edilmesi yaygın bir başka yanlış demektir. Böyle genellemeler yapmak veya gerçekleşmiş hatâları en ufak hoşgörüden soyutlanmış bir biçimde ve gereksiz abartmalarla bezeyerek nakledip durmak, polis mesleği mensuplarını haksız yere incitir. Toplumda polise yönelik gereksiz bir “vur abalıya” tutumunun gelişmesi ise çok boyutlu başka tür zararlar doğurur.

Toplumlarının huzuru için didinen, ağır şartlarda, yorgunluk ve uykusuzlukla boğuşarak görev yapan, bâzen acı kayıplar veren emniyet mensupları, bir anlamda kendi mutsuzlukları pahasına topluma mutluluk dağıtan varlıklardır. Toplumların polisleri—Wambaugh'un bir roman başlığında ödünç bir ifadeyle—gerçekten günümüzün “mavi şövalyeleri”dirler (On beş yıl öncesine kadar zeytinî yeşil üniformaları içinde bu yurdun polisleri “yeşil şövalyeler” idiler; sonra onlar da mavi renge büründüler). Meslekleri uğruna aile hayatlarını bile doğru dürüst yaşayamayan fedakâr profesyoneller işte onlardır. (Joseph Wambaugh'un çok realist romanlarındaki kahramanların birçoğu iki hattâ üç boşanma yaşamış insanlardır ki böyle hazin bir tablo başka hiç bir meslekte görülmez).

Wambaugh'un bir diğer eserinde (1994:91) bir bayan dedektif karakterinin bunalımını tasvir ederken belirttiği gibi, siviller, polislerin neler gördüklerini asla bilemezler. Polisler; sadece insanların en kötülerini değil, sıradan insanların da en kötü hâllerini sürekli olarak görenlerdir. Siviller onların kinik (kelbî) felsefesini ve kara mizah duygularını nasıl anlayabilirler ki? {En ünlü temsilcisini Diogenes'te bulan *kinik* görüş; uyuşum sonucu ortaya çıkan normlarla doğa arasında

köklü bir karşıtlık bulur. Kinik filozofların amacı, doğaya dönmek, doğanın ilkelerine uygun yaşamaktır. Nitekim Diogenes'in kendisinden bir dileği olup olmadığını soran Büyük İskender'e verdiği "gölge etme, başka ihsan istemem" cevabı bu tavrı dile getirir. Kural ve göreneklere tiksintiyle bakan kinikler, çilenin kişiyi erdeme götüreceğine inanırlardı (Tokatlı'dan özet 1973: 223). (Bendeniz Ankara'da Emniyet Genel Müdürlüğü Laboratuvarları'nda ilk işe başladığım günlerde kıdemli bir polis arkadaşın mesai ortamında ulu orta yellenme alışkanlığını önceden çok yadırgamıştım. Sonradan onun da, yıllar içinde görgü kurallarını bile ikiyüzlülük ve doğallık dışı addeden kinik bir felsefeye gark olduğunu anlayacaktım}).

Polisi suçlamadan önce meseleyi her boyutuyla iyi düşünüp taşınmak ve değerlendirmek gerekir. Bir polis birey olarak hasbelkader bir suçlular grubu eline düşse, tam anlamıyla bir günah keçisi muamelesi görür. Bütün bir örgüte duyulan toplu hıncı onun şahsında somutlaştırırlar ve ona ilkel zamanlarda kutsal bir sunakta güçlü karanlık ruhlara armağan edilen bir insan kurbanın rolünü yükleyiverirler (Nitekim 1996 Yılı'nın 1 Mayıs gösterilerinde İstanbul Kadıköy'de yasadışı odakların uzantısı, yüzleri maskeli gruplar büyük mal tahribatı yapmışlardı. Olaylar sırasında kalabalığın içinde fark edilen bir sivil polis bayan göstericilerden bile darbeler almış ve linç edilmekten kıl payı kurtulmuştu). Bu itibarla gerçekten suç işlemiş bir polisin bile, aynı suçtan hüküm giyen bir sivil ile aynı cezayı alması, sadece kuramda bir eşitliktir. Uygulamada ise o eski polis, aynı suçtan mahkûm olan sivil emsâllerine göre, cezaevi şartlarında (özel memur koğuşuna bile konsa) çok daha katmerli bir sosyal yaptırıma çarptırılabilir.

Bütün bir polis örgütünü eleştirmek kolaydır. Ancak, en ağır şartlarda ve her an muhtemel tehlikelere açık şekilde topluma güvenlik hizmeti sunan bu insanların özel psikolojisine anlayışla bakmak gerekir. Meslek dışından insanlarla dostluk ve duygusal bağ kurmaları güç olan bu insanlar, zaman zaman büyük tükenmişlik krizleri (*burnouts*) yaşayabilirler. Mensupları arasında intihar çok yaygındır. Dışarıdan sadece takdir edilmek ve sempati görmek bile onlar için büyük bir psikolojik ihtiyaçtır.

Polise ilişkin olası olumsuz önyargıların silinmesi için, teşkilâtın da kendisini daha iyi tanıtmayı önemlidir. Polisin gerçek yüzüyle tanınması, halk nezdinde daha fazla benimsenmesi sonucunu getirebilir. Öte yandan teşkilâtın sadece kendi iç dayanışmasına dönük bir havadan sıyrılıp geniş sivil dünya ile etkileşime girebilmesi moral açısından da ayrıca faydalı

olur. Her türlü sosyal ve kültürel etkinliğin köruklenmesi ve sürekli kılınması, bu bağlamda büyük önem arz eder.

Sonuç

Amerika'da skandal durumların bolca yaşandığı yetmişli senelerde polis içinde yolsuzluk da belki sırf çarpıcı bir konu olmasıyla basında öncelikle ele alınmıştır. Konu sosyal bilimcilerin dikkatine gelince birçok araştırmalar gerçekleşmiştir. O günlerden itibaren konunun akademisyenlerce işlenmesi âdeta bir teamül hâline gelmiştir. Başka ülke polislerinin bu akademik çalışmalardan kendilerine pay çıkartmaları uygundur.

Kaynakça

- Sherman, Lawrence W., (1974), "Becoming Bent: Moral Careers of Corrupt Policemen", Lawrence W. Sherman, (Der.), *Police Corruption: A Sociological Perspective*, New York: Anchor Books, ss. 191-208
- Stoddard, Ellwyn R., (1974), "A Group Approach to Blue-Coat Crime", Lawrence W. Sherman, (Der.), *Police Corruption: A Sociological Perspective*, New York: Anchor Books, ss. 277-304.
- Tokatlı, Attilâ, (1973), *Ansiklopedik Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Wainwright, Loudon, (1974), "The Secret World of an Undercover Investigator", Lawrence W. Sherman, (Der.), *Police Corruption: A Sociological Perspective*, New York: Anchor Books, ss. 253-267.
- Whyte, William F., (1974), "Gambling and the Police in Boston", Lawrence W. Sherman, (Der.), *Police Corruption: A Sociological Perspective*, New York: Anchor Books, ss. 108-128.
- Wambaugh, Joseph, (1975), *The Choirboys*, London: Futura Publications Limited.
- Wambaugh, Joseph, (1983), *The Delta Star*, New York: Bantam Books.
- Wambaugh, Joseph, (1992), *Fugitive Nights*, New York: Bantam Books.
- Wambaugh, Joseph, (1994), *Finnegan's Week*, New York: Bantam Books.